

Andrej Žarnov, jeho kresťanstvo a československá Štátna bezpečnosť

Beáta Katrebová Blehová

25. septembra 2020 **✦ História**

František Šubík (1903 – 1982) básnickým menom Andrej Žarnov, rodák z Kuklova, významný slovenský patológ, básnik, prekladateľ, člen lekárskej komisie vyšetrojúcej masaker v Katyni a napokon aj exulantský činiteľ, ktorý časť svojho pohnutého života prežil v emigrácii v USA, by svojim revolučným rebelantstvom mohol na prvý pohľad patriť medzi ľavicovo orientovanú slovenskú inteligenciu. I keď sa zvykne označovať za básnika revolty, o čom svedčia všetky jeho básnické zbierky (s výnimkou zbierky *Mŕtvy*, 1941 na počesť zosnulého syna Ivana) počnúc prvou zbierkou *Stráž pri Morave*, 1925, zhabanou československými úradmi a končiac zbierkou básní *Presievač piesku*, 1978, skutočná podstata hlboko sociálne a národne cítiaceho Žarnova bola kresťanská. Žarnov nikdy neskĺzol do pochybných vôd socialistického revolucionára, i keď to jeho sociálne revolučné básne v mnohom naznačujú, pretože sa vyznačoval základnou kresťanskou čnosťou – pokorou pred Božím zákonom a Bohom samotným. Žarnov v básňach žaluje, ale nezúfa si a s pokorou prijíma svoj osud, bojuje za lepší svet, ale má to byť svet kresťanských hodnôt. Kresťanský svetonázor a jeho príslušnosť k Rímsko-katolíckej cirkvi – povedané slovami literárneho vedca Júliusa Pašteku – boli onou usmerňujúcou pozitívnou silou, ktoré podmieňovali jeho pohľad na človeka, život, svet a premietali sa do jeho tvorby ako harmonizačný činiteľ. V neposlednom rade sú dôkazom kresťanského ukotvenia Žarnovove vynikajúce preklady. Keď sa po druhej svetovej vojne a nástupe červenej totality na Slovensku vedenie Spolku svätého Vojtecha rozhodlo zamerať sa na svetovú klasiku, Žarnov preložil Danteho prvú časť Božskej komédie *Peklo*, ktorá však pre zlovôľu komunistických vládcov vyjsť nesmela (vyšla až v roku 1978 v exile). Kľúčovým k pochopeniu kresťanského postoja Žarnova je jeho rozhodnutie preložiť *Väzenskú baladu* z pera známeho anglického spisovateľa Oscara Wilda, o ktorom vieme, že pod vplyvom tridentskej svätej omše konvertoval na katolicizmus. Žarnov sa tejto úlohy chopil v exile niekedy v sedemdesiatych rokoch (preklad vyšiel v roku 1976) už ako zrelý bard predovšetkým pre evanjeliový pojem utrpenia a milosrdenstva obsiahnutý vo *Väzenskej balade* a po umeleckej stránke sa práve jeho preklad radí medzi jeden z najhodnotnejších.

Po prelomovom roku 1945 sa František Šubík alias Andrej Žarnov ako jeden z čelných predstaviteľov prvej Slovenskej republiky, stúpenec ľudáctva ako aj programu štátnej samostatnosti Slovenska, stal *personou non grata* pre tzv. ľudovodemokratický, neskôr komunistický režim obnoveného Československa. Jeho prvý pokus o útek do exilu v apríli 1945 v rámci evakuácie vládných a iných činiteľov 1. SR do Horného Rakúska sa skončil neúspechom, keďže bol o štyri mesiace neskôr násilne repatriovaný spolu s rodinou do Československa, deportovaný najprv do Prahy, neskôr do väznice Krajského súdu v Bratislave. Vo väzbe Krajského súdu zotrval až do konca decembra 1947 a podľa vyjadrení povereníka a známeho komunistu Ladislava Novomeského, s ktorým sa Šubík osobne poznal, mu zaisťovacia cela poskytovala ochranu pred svojvoľným počínaním sovietskej tajnej služby NKVD. Dňa 14. apríla 1947 bol podobne ako ostatní členovia

jedného z najvyšších ústavných orgánov prvej Slovenskej republiky, Štátnej rady, obžalovaný z kolaborantstva, postavený pred retribučný súd a 27. novembra 1948 odsúdený Ludovým súdom v Bratislave na pomerne mierny trest verejného pokarhania.

V hľadáčiku komunistickej Štátnej bezpečnosti sa ocitol bezprostredne po prepustení z väzby Krajského súdu koncom decembra 1947 a ŠtB spolu s československou rozviadkou za ním sledila minimálne do polovice šesťdesiatych rokov. Zlomovým bodom v Šubíkovom povojnovom živote, ktorý nepochybne súvisel aj s jeho rozhodnutím odísť definitívne do exilu, bola jednak príprava procesu proti tzv. slovenským buržoáznym nacionalistom, jednak opätovná medializácia masakru poľských dôstojníkov sovietskou NKVD v Katyńskom lese. Šubík sa ako člen Medzinárodnej lekárskej komisie koncom apríla 1942 zúčastnil vyšetrovania tohto zločinu, podpísal príslušný protokol a svoj podpis ani po skončení vojny nikdy neodvolal. Pod vplyvom silnejúceho tlaku zo strany ŠtB bol koncom januára 1951 zaregistrovaný vo zväzkoch ŠtB ako tajný spolupracovník pod krycím menom „HRAD“. Naverbovaný bol Krajskou správou ministerstva vnútra v Bratislave a v rámci tzv. úkolu mal podávať správy o členoch Slovenskej akadémie vied. Keďže príslušný zväzok bol v septembri 1961 skartovaný, o kvalite jeho spolupráce s ŠtB sa môžeme len dohadovať. Faktom je, že pristúpenie na spoluprácu s komunistickou Štátnou bezpečnosťou, ktoré bolo vynútené silným tlakom a vydieraním zo strany režimu, malo na vyhraneného antikomunistu Šubíka negatívny vplyv, ktorý sa prejavil mimoriadnym psychickým vypätím a zvýšenou konzumáciou alkoholu. Šubíkove neskoršie vyjadrenia v exile na margo komunistami ovládaného povojnového bezpečnostného aparátu, s ktorého vyšetrovacími metódami sa zoznámil ako zaistenec Krajského súdu, ako aj niektoré jeho súkromné listy dostatočne dokazujú jeho priam až bytostný odpor voči tejto zločineckej organizácii. Tlak Štátnej bezpečnosti voči jeho osobe po roku 1948 označil za neznesiteľný a v jednom z listov priateľovi v exile to vyjadril nasledovne: „No tlak, zvlášť ŠtB, tajnej polície, bol strašný. Ťažko si predstaviť bezcitnejších zloduchov na svete. Pred týmito som aj ja zdupkal za pomoci našich tajných organizácií.“ Dôvodom úteku bolo zjavne aj opätovné medializovanie Katyńského masakra západnými médiami, ktoré u Šubíka vyvolalo vážne obavy z perzekúcie zo strany komunistického režimu v Československu.

Šubíkov útek cez železnú oponu koncom apríla 1952 a jeho emigrácia do USA v auguste 1953 sú dostatočne zmapované, nebudeme im preto venovať bližšiu pozornosť. Už prvé mesiace jeho pobytu v emigrácii, ktoré prežil v Západnom Nemecku, dokazujú, že v exile nemienil byť len mužom literatúry, ale výsostne aj mužom politiky. Nadviazal kontakty na čelných predstaviteľov slovenskej exilnej organizácie Slovenská národná rada v zahraničí (SNRvZ), ktorá programovo bojovala za oslobodenie Slovenska spod komunizmu ako aj jeho štátnu nezávislosť. Odbočku SNRvZ pre Západné Nemecko viedol v tom období bývalý slovenský diplomat Matúš Černák, ktorý sa o dva roky neskôr stal obeťou atentátu československej rozviadky. Po príchode do Spojených štátov amerických Šubík kontaktoval niektorých exilných činiteľov a začal sa sporadicky zúčastňovať schôdzí Užšieho predsedníctva SNRvZ, ktoré sa zväčša konali v metropolách USA. Bol členom Politickej rady SNRvZ, ktorá bola reprezentatívnym orgánom a združovala približne 70 osôb. Zúčastnil sa tiež pohrebu predsedu SNRvZ, historika Františka Hrušovského v septembri 1956, kde mal prejav a v tejto súvislosti presadzoval bývalého správcu Matice slovenskej a spisovateľa Jozefa Cígra Hronského do funkcie predsedu SNRvZ, ktorým sa napokon aj stal. Treba len poznamenať, že tieto okolnosti neušli československej rozviadke, ktorej chápadlá v podobe rezidentúr v New Yorku a vo Washingtone siahali aj ponad Atlantický oceán.

Doteraz nie je celkom vyjasnené, na základe akých rozhodovacích procesov dospela I. Správa ministerstva vnútra v Prahe (rozviedka) niekedy začiatkom roka 1955 k záveru, že kontaktovanie Šubíka v USA by mohlo viesť k obnoveniu spolupráce so Štátnou bezpečnosťou. Išlo nepochybne o pokus, ktorý ale v konečnom dôsledku nebol úspešný. Úlohou zistiť Šubíkovu adresu a nadviazať s ním osobný kontakt bola poverená rezidentúra Hlavnej správy rozviedky v New Yorku, ktorá bola súčasťou Stálej misie ČSR pri Organizácii Spojených Národov, čo znamená, že patrila medzi tzv. legálne rezidentúry. Postup pri nadviazaní kontaktu mal byť nasledovný: po zistení adresy Šubíka mu mal byť zaslaný fingovaný dopis Povereníctva SNR pre kultúru s oznamom, že vydavateľstvo Tatran chystá vydať preklady básní Žarnova z poľštiny a potrebovalo by k tomu vyjadrenie básnika-prekladateľa, ktorého by cez vyslaného pracovníka osobne kontaktovalo. Po zaslaní fingovaného dopisu mal referent rezidentúry dohodnúť so Šubíkom osobné stretnutie.

K osobnému kontaktu v réžii československej rozviedky došlo medzi Šubíkom a rozviedčikom s krycím menom „Soukal“, za ktorým sa skrýval poručík Josef Svoboda, zástupca náčelníka rezidentúry v New Yorku. So Šubíkom sa celkovo stretol trikrát: 31. mája, 28. júna a 7. septembra 1956, pričom hlavným cieľom a zmyslom schôdzok bolo získanie prominentného exulanta k spolupráci. Prvé stretnutie sa uskutočnilo na Šubíkovom pracovisku štátnej nemocnice v Crownsville. Poručík Sedláček sa Šubíkovi predstavil ako zamestnanec československého zastupiteľského úradu a ako dôvod stretnutia uviedol záujem o literárnu a vedeckú činnosť. Po zoznámení rozhovor prebiehal v slovenčine na lavičke v záhrade nemocnice. Podľa správy rozviedčika hneď v úvode rozhovoru dal Šubík jasne najavo, že sa s fingovaným zamestnancom československého veľvyslanectva rozpráva z dôvodu slušnosti a naznačil mu, že snahy o nadviazanie spolupráce sú zbytočné, pretože on je vyhraneným antikomunistom, jeho básnická tvorba je písaná v antikomunistickom duchu a záujem režimu o jeho lekársko-vedeckú činnosť nemohol brať vážne. V rozhovore sa pertraktovali témy ako vývoj na Slovensku po roku 1945 s niektorými negatívnymi javmi, účasť Šubíka na vyšetrovaní lekárskej komisie v Katyńskom lese, Šubíkov postoj k novému režimu na Slovensku po roku 1945. Šubík sa ďalej rozhovril o jeho situácii v USA, o ťažkostiach, ktorým musel čeliť po príchode do USA, pretože mal byť kvôli účasti v lekárskej komisii v Katyni vyšetrovaný Kongresom USA, o nespokojnosti v jeho novej práci, o celkovej materialistickej ideológii v USA, podľa ktorej medicína ako vedná disciplína neslúžila ľudskému zdraviu, ale fungovala ako „kšeft“. Šubík sa následne vyjadroval ku krajanským spolkom v USA, k situácii v Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí, k otázke štátnej samostatnosti Slovenska a mimoriadne kriticky sa vyjadril aj na margo vysielania Rádia Slobodná Európa. Rozhovor bol ukončený tým, že Šubík vyjadril ochotu o ďalšie stretnutie.

Je nanajvýš zaujímavé, ako rozviedka kontakt hodnotila a ako si predstavovala pôsobenie Žarnova v jej intenciách. Predpokladalo sa totiž, že Žarnov, ktorý mal ako predseda Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí, založeného v roku 1956, vysoký morálny kredit, mohol v rámci organizácie pôsobiť zmierlivo na rozpory medzi slovenskými exilnými organizáciami a v tomto zmysle by mohol prispieť k zjednoteniu. Pre komunistický režim predstavovalo zjednotenie politického exilu bojujúceho za štátnu samostatnosť Slovenska „nebezpečnú tendenciu“. Predstavitelia tzv. štátoprávneho exilu boli od začiatku v spisoch ŠtB vedení ako „slovenští separatisté“ a hlavnou úlohou štátnej bezpečnosti bolo eliminovať ich činnosť. Od Šubíka sa ďalej očakávalo, že Spolok slovenských spisovateľov povedie v apolitickom duchu tak, aby nepôsobil proti Československu, dokonca sa navrhovalo, aby sa odpolitizovaním Spolok stal akousi odbočkou komunistického Zväzu československých spisovateľov v zahraničí! Andrej Žarnov nikdy

neplánoval viesť spolok v apolitickom duchu, i keď bol striktným zástancom nadstraníckosti v kultúrnom a literárnom živote Slovákov v zahraničí. Nadstraníckosť však neznamenalap apolitickosť v tom zmysle, aby sa spolok nehlásil k programu štátnej suverenity Slovenska.

Pokus o „naverbovanie“ Šubíka sa skončil veľmi rýchlo. Šubík, ktorý nikdy nemal v úmysle spolupracovať s komunistickým režimom, kontaktovanie oznámil niektorým priateľom v emigrácii, správa všeobecného obsahu sa následne objavila v tlačovom orgáne SNRvZ, čo vedenie newyorskej rezidentúry označilo za nebezpečné. Obavy z nahlásenia aktivít československej rozviedky na území USA americkej polícii FBI boli vyhodnotené ako opodstatnené a náčelník rezidentúry navrhol prípad uzavrieť, čo sa aj stalo.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/andrej-zarnov-jeho-krestanstvo-a-ceskoslovenska-statna-bezpecnost/>